

JAROSLAV HAŠEK

Három kiadatlan írása

Jaroslav Hašek (1883–1923) cseh író rendkívül terjedelmes kisprózai életműve számos cseh- és oroszországi cseh nyelvű lapban szóródott szét. Az 1990-es években megindult irodalomtörténeti kutatásoknak köszönhetően több olyan novellája került elő, amely addig nem szerepelt az összkiadásokban. Magyarul újabban a Cartaphilus Kiadó gondozásában megjelent kötetek adtak új szempontú válogatást a cseh író műveiből. Jelen összeállítás olyan Hašek-prózákat tartalmaz, amelyek az I. világháború előtti Csehország államjogi problémáiba, a cseh–német kulturális és nyelvi harcba és az elbürokratizálódásba engednek bepillantást. (K. Sz. R.)

NYELVRENDELETI JAVASLATOK

Meg nem erősített hírek szerint Wolf, valamint nemes Stransky urak és társ. készítik a következő nyelvrendeletet. Kizárólag ennek alapján várható a két nemzet békés egymás mellett élése. Mivel a javaslat olyannyira mérsékelt, hogy maguk a készítői is csodálkoznak, mennyit voltak képesek engedni jogos követeléseikből és mérsékelni elvárásaikat saját nemzettársaik kárára, elvárják a keményfejű csehektől, hogy elfogadják végre. Amennyiben a csehek nem fogadják el e szerény követeléseiket sem, azonnal kiderül, ki a jóhiszemű, és ki az, aki békétlenséget szít. Csehország galamblelkű német lakosainak utolsó kísérlete ez – amennyiben felsülnek vele, akkor majd német módra rendet vágunk!

I.

Hogy ne sérüljön a birodalmi alaptörvény XIX. cikkelye, mindkét nemzetiségnek biztosítja az anyanyelvhasználat jogát, azzal a megkötéssel, hogy a hivatalokban, nyilvános helyeken, az utcán stb. németül kell beszélni. A cseh nyelv használatát otthon a házastársak között, ha suttogva beszélnek, hogy a szomszédjukat, amennyiben az esetleg német, ne zavarják, ne provokálják ezzel a minderwertig¹ nyelvvel.

II.

A hivatalokba helyeztessenek születésüket és gondolkodásukat tekintve is fajtisza németeket. A hivatalnok cseh nyelvismerete nem büntetendő, amennyiben azt sem a hivatalában, sem otthon nem használja, és mindenféleképpen igyekszik eltitkolni ezt mint illetlenséget.

III.

Az adóhatóság, hogy eleget tegyenek az egyenlőség elvének, beszedi a pénzt mind a csehektől, mind a németektől. Az adóhivatalban kerüljön alkalmazásba egy cseh hivatalnok, akinek a legszükségesebb esetben szabad magát megértetnie a cseh féllal:

¹ Kevésbé értékes (német)

mindazonáltal csak akkor cselekedhet így, ha valamennyi kísérlet, hogy megértessék magukat németül vagy gesztikulálással, sikertelennek bizonyult.

IV.

A postánál a cseh névhasználat csak az adott járason belül a tiszta cseh település esetén engedhető meg. Amennyiben a levél keresztülhalad egy vegyes vagy német járason, a címzést, nehogy sértse a németek nemzeti érzelmeit, nem szabad máshogy írni, csak németül. A német engedmény oly nagy mértékű, hogy a cseh tulajdonneveket, legyenek azok akár személy-, akár helységnevek, nem kell lefordítani németre. Így pl. a következő cím: K. Krikava, Tylova ulece, Smíchov, maradhat cseh, nem kell a következőképpen hangoznia, ahogyan tulajdonképpen hangoznia kellene: K. Schreihals, Organtingasse, Lachau. Vagy Jan Němeček Vyšehradon = Hans Deutscherle in Höherburg.

V.

Mivel a hivatalokban, a nyilvános helyeken, az utcákon stb. csak és kizárólag a németet szabad használni, a társalgás nyelve mindenkinél német, ezért az 1910-ben esedékes népszámláláson a „társalgás nyelve” rovat teljesen megszűnik, és minden újszülöttet német anyanyelvüként vezetnek be az anyakönyvbe.

Amennyiben a csehek nem fogadják el e mérsékelt követeléseinket, készek vagyunk vérrel (nem a sajátunkkal) megvédeni szent jogainkat. Heil! Heil! Heil!

Karikatúra I. évf. 4. sz., 1909. február 4.

A SZERENCSETLEN RENDŐRFŐNÖK

A rendőrfőnök úrra olyan sok szerencsétlenség zúdult, hogy kifejezetten búnak eresztette a fejét. Először is saját kezűleg állított ki egy külföldi útlevelet egy sikkasztónak, akire körözést adott ki. Másodszor, miután megtalálták egy újszülött holttestét, ahelyett, hogy az anya után nyomoztatott volna, tévedésből az apát kerestette. Olyannyira úrrá lett rajta a kétségbeesés, hogy egy étteremben jól felöntött a garatra, majd átment egy gyanús kocsmába. Ezek után már csak az maradt meg a fejében, hogy holmi urakkal kilépett a kocsmából a sötét éjszakába, és azok arra kérték egy ékszerüzlet előtt, hogy figyeljen jól, és ha hallja a járőr érkezését, tüsszentsen. A többire már csak homályosan emlékezett. Reggel a saját ágyában ébredt, és

a kabátja zsebében talált nyolc aranygyűrűt, három órát, valami karkötőfélét és egy tucát gránátköves nyakkendőjét. Egy óra múlva jelentették neki, hogy éjjel ismeretlen tettesek kifosztottak egy ékszerüzletet a főutcán. Följelentést tett a kárvallott is. Az újságok akkoriban azt írták, hogy másnap a posta kézbesített a tulajdonosnak egy ládikót, amelyben nyolc gyűrűt, három karórát, karkötőt és egy tucát gránátköves nyakkendőjét találtak, és hogy a rendőrfőnök a detektívjeit Olaszországba küldte. Ez így is volt, mert eszébe jutott, hogy az urak, akik az ékszerüzlet elé állították, Hamburgot emlegették.

Mindebből nyilvánvaló, hogy bátran beszélhetünk a rendőrfőnök szerencsétlenségéről, egy boldogtalan férfiről, akihez hű kutyaként szegődött a balsors.

Egyik szerencsétlenség érte a másik után. Ahová lépett, ott fű sem termett többet. Legutóbb is szabadlábra helyezett egy tolvajt, aki beismerte, hogy kirabolt egy villát a város határában.

A következő töprengés előzte meg a tolvaj szabadulását: „Most tél van. Ez a semmirekellő szívesen melegedne és hízna az állam pénzén. A legjobb lesz, ha újból fontolóra vesszük, nem ártatlan-e.”

– Hallja csak, barátom, biztos, hogy nem téved – szólt a tolvajhoz –, tényleg maga volt az, aki betört a villába? Nem lehet, hogy valaki más volt az?

– Kérem, méltóságos úr, hiszen pont az ablak alatt fogtak el.

– Rendben, de nem csak véletlenül sétált arra?

– A megélhetésem után mentem, méltóságos úr.

– Jó. Ezek szerint magának nem állt szándékában betörni, ahogy tegnap állította.

A tolvaj megvakarta a füle tövét:

– Akkor nem én voltam.

– Hát bizony ne rontsa itt nekünk a levegőt, barátocskám – szólt a rendőrfőnök, és megparancsolta, hogy azonnal helyezték szabadlábra.

Az eset körül mindenestre vita támadt. Azt állították ugyanis, hogy először is akkor fogták el, amikor kimászott az ablakon, másodszor, hogy tolvajkulcsokat találtak nála, harmadszor, hogy összekötözött néhány dunyhát, kihajította a villa ablakán, majd éppen rá akart ugrani.

– Ez még semmit sem bizonyít – vetette ellene a szerencsétlen rendőrfőnök –, de ha bűnös is, akkor most kerek old az országból, és elnyeli őt a külföld. Itthon hűsölne két évig, aztán folytatná, ahol abba hagyta. Így meg eltakarodik az országból, az államnak pedig nem kell eltartania két évig.

Talán emlékeznek rá, hogy mennyi bűncselekményt követtek el már ebben az évben. Össze sem lehet

számlálni, és közöttük úgy evickél a szerencsétlen rendőrfőnök, akár egy félholt ponty, amely a hasával már fölfelé fordult.

Bizonyára hallottak arról, hogy a város határában lévő krumpliföldön találtak egy koffert, amelyből egy földarabolt hullát szedtek ki. A bőrönd három hétig hevert a mezőn. A csendőr hatvanszor sétált el mellette, mire végre jelentette, és a kihallgatáson azt mondta jegyzőkönyvbe, hogy várta, nem jön-e valaki érte:

– A krumpliföldön elhajított koffert teljesen hétköznapi dolognak tartottam, amely, hogy úgy mondjam, mindennapos eset. Észre sem vettem volna a bőröndöt, de a förtelmes szag, amely a bőröndből áradt, figyelmessé tett rá. Azon a nézetem voltam, hogy a kofferben egy tehéntetem rejtőzik, amelyet valaki azért gyömöszölt bele, hogy ne kelljen elásatnia a sintérrel. Három hétig jártam tehát a koffer mellett, és vártam, nem jön-e a tehén gazdája megnézni, mi történt vele. Amikor nem jött, elvittem a koffert a csendőr-állomásra, ahol a tehén helyett egy tetemet találtunk benne. Legalábbis úgy ítélem meg, hogy holttest volt, mert kiszórtunk a bőröndből egy fejet, kezét és lábat. Mindez nagyon gyanús volt. A földarabolt hulla a bőröndben gyilkosságra utal. Embereket ugyanis ilyen módon nem temetnek. Mihelyt megállapítottam ezeket a körülményeket, azonnal beláttam, hogy ez az ügy rejtélyes.

A szerencsétlen rendőrfőnök már tizedszer olvasta a körütekintő csendőrrel készült jegyzőkönyv részleteit, aki éberségének köszönhetően olyan korán fölfeledezte a rejtélyes esetet. Dolgozószobájában nyomozók adták egymásnak a kilincset, egyik a másik után, gyanúsítottakat vezettek föl. Négyszáz férfit, nőt és gyereket zártak be. Valahány sírt-rítt, térdre rogyott a rendőrfőnök előtt, aki barátságosan veregette a szerencsétlenek hátát, és mindegyiknek ezt mondta:

– Föl a fejjel, még nem lóg.

Majd megérkeztek a fődetektívek, és újabb javaslatokkal álltak elő, aminek az volt a következménye, hogy újabb tucat gyanúsítottat tartóztattak le.

A rendőrség hirdetményt adott ki, amelyben ötszáz korona jutalmat ígért mindenkinek, aki tud valamit az ügyről.

Ez kitűnő trükknek bizonyult. A gyilkosságról a legtöbbet a gyilkos tudja, bejön az ötszáz koronáért, és egyszerűen elfogják. Ezt követően a detektívek olyan emberek után nyomoztak, akiknek nincs kofferjük, és ezeket ismét a rendőrfőnök elé vezették, aki kénytelen volt barátságos szavakkal nyugtatni őket:

– Föl a fejjel, még nem lóg.

Így ment ez egy hétig. A szerencsétlen rendőrfőnök egész éjszakákat virrasztott át, és gondolkodott, hogyan jöhet rá az eset nyitjára.

Végül egy napon rózsaszín ábrázattal, jó hangulatban érkezett az irodájába, és odarendelte valamennyi hivatalnokát és nyomozóját.

– Kedves uraim – szólt a kezét dörzsölve –, az utóbbi időben rendkívül foglalkoztatott bennünket egy ügy, amelynek a megoldása egyszerű mint a pofon. A krumpliföldön találtak egy koffert, amelyben darabokra vágott hulla rejtőzött. Uraim, a maguk feltételezése szerint gyilkosságról van szó. Az eset alapos tanulmányozása után közölhetem önökkel, hogy öngyilkosság esete forog fenn. Az öngyilkosjelölt kivitte a bőröndjét a krumpliföldre, bemászott a kofferbe, bezárta, és odabent földarabolta magát. Ezt azért tette, hogy összezavarja a nyomokat, de nem sikerült neki. Úgy gondolom, ez kitűnő magyarázat az esetre vonatkozólag.

A detektívek szomorúan egymásra tekintettek, és leforrázva eloldalogtak.

Ezek után persze az újságok vadul rávetették magukat a szerencsétlen rendőrfőnökre. A következőket írták:

Gyilkosság vagy öngyilkosság?

A rendőrségi közlemény szerint a rendőrfőnök úr úgy véli, hogy a burgonyaföldön talált bőröndben rejlő földarabolt holttest ügyében öngyilkosságról van szó. A rendőrfőnök úr azt a nézetet vallja, hogy a hulla kicipelte a kofferjét a kolompérföldre, belekúszott, bezárta, és odabent földarabolta magát.

A cikk folytatását elkobozták.

A szerencsétlen rendőrfőnök eltökélte, hogy megváltoztatja a közvélekedést saját magával kapcsolatban. Hosszan töprengett, míg végül azt ötlötte ki, elhiteti a nyilvánossággal, hogy merényletet követtek el ellene.

Arzént szerzett, meghintett vele öt darab péksüteményt, elutazott a szomszéd városba, ahol a postán föladta a saját címére. A küldeményhez levelet mellékel: „Jó étvágyat. A Fekete Kéz.”

Szerencsétlen rendőrfőnök! A péksüteménnyel is jól megjárta.

Megkívánta, megette mind az ötöt, úgyhogy reggelre már kinyújtóztatták. Utolsó szavai ezek voltak: „Lefogadom, hogy nem találják meg a tettest.”

Ebben azonban tévedett. A rendőrség egész összeküvést leplezett le.

Dobrá kopa 4. évf. 40. sz., 1911. augusztus 11.

NYÍLT LEVÉL A PRÁGAI CS. ÉS K. ÁLLAMÜGYÉSZSÉGHEZ

Egész Európa figyelmét lekötötte a szerb hazaárulók zágrábi tárgyalása. A vádlottakat bizonyára elítélik, és eleget tesznek ugyanazon világi igazságszolgáltatásnak, amely alaposan megjutalmazza Accurti úr hangyaszorgalmát. Accurti úr előtt szédületes karrier áll... De miért ne rendezhetnénk valami hasonlót mi is? Amiye lehet a Lajtántúlnak, az lehet a szeretett Lajtáninnennek is. Vagy talán az európai politikának mindig csak a nagyvonalú politikai betyárakciókra kell figyelnie?

Magyar polgártársainktól eleddig keveset tanulunk. Igaz, mi is elkezdtünk összeeskábálni egy hazaárulási pert. Sajnos csütörtököt mondtunk, mi, hű polgárok pedig csak irultunk-pirultunk szégyenünkben és dühünkben, miközben a hazaárulók élnek világukat... Nem állt ugyanis rendelkezésünkre elegendő bizonyíték. Mašeket néhány hónapra el kellett volna küldeni tanulmányútra Nastičhoz!

Egész Ausztria meg van győződve arról, hogy a személyek, akiknél házkutatást tartottak, ártatlanok. A nép szava isten szava! Én pedig ma a nép szavának akarok a hangtölcsére lenni. Mind a mai napig keveset használtam ennek a birodalomnak, talán csak annyival, hogy cs. k. virzsíniát szívok; de ma mindent pótolok, amivel tartoztam. Csehországban vannak hazaárulók – legalábbis a zágrábi bírák logikája szerint.

Ismertetem a bizonyító körülményeket:

1. A műszaki tudományok egyetemi tanára, Stoklas egy éve részt vett a belgrádi paraszt-kongresszuson. Már ez is elegendő volna ahhoz, hogy vizsgálati fogásba vegyék, vagy házkutatást tartsanak nála. A professzor úr azonban ennél sokkal nagyobb bünt követte el! Részt vett Péter király audienciáján, aki vállon veregette. Beszélgetésük tárgya ismeretlen előttem.

2. Klofáč képviselőről már írtunk e lap hasábjain, hogyan kínálta föl Belgrádban megvételre Ausztriát. Hírt adott róla a Fremdenblatt és más bécsi lapok is. A Fremdenblatt pedig sohasem hazudik.

3. Choc képviselő megvásárolta a Prágai Képes Kurírt, amelyben leközlötték Péter király és György herceg arcképét.

4. A fiatal cseh Čech képviselő szerb ökörből készült húst fogyasztott a parlament éttermében. Ezenkívül a bélyeggyűjteményében a szerb bélyegeket elől tartja, osztrák bélyegei pedig egyáltalán nincsenek. (Véletlenül nem egy titkos radikális?)

5. E lapnak a felelős kiadója, J. Stříbrný szerb nemzeti színű nyakkendőt visel. A fekete-sárgát ezzel szemben lábbal tapodja: ugyanis sárga csíkos fekete zoknit hord. A háztartásában nem tűr másféle szilvalekvárt, csak szerb eredetűt. (Nem hazaárulás-e ez par excellence?)

6. A dicső cs. k. áll. ügyészség előtt már jól ismert, hogy Emil Špatný antimilitarista szerkesztő oly módon segíti a szerbeket, hogy dezertálásra csábítja az osztrák katonákat. Az ismerőseinek, akik katonának mennek, olyan szerb komiszkenyeret mutat, amelyik a miénktől eltérően puha – és „richtig” meg lehet enni, ahogyan jó csehesen mondjuk.

Ezek a főkolomposok. De sok ezren állnak mögöttük. Talán kiadok egy füzetet, amelyben leleplezem azokat a személyeket, akik egyébként becsületes és feddhetetlen emberek benyomását keltik. Biztos vagyok abban, hogy legalább ötször annyi hazaárulót tudunk fölhajtani, mint Nastič kolléga.

Egyelőre – úgy gondolom – elég ennyi figyelmeztetés, hogy a cs. k. államügyészség magáévá tegye ezt az ügyet. Az én támogatásomra számíthat. Persze ő sem tagadhatja meg tőlem segítő karját, amiként nem tagadta meg Nastičtól sem.

Karikatura, 1. évf. 8. sz. 1909. ápr. 1.

Kiss Szemán Róbert fordításai

